

Mezioborová konference „Od hliněné destičky k tabletu: kultura psaní v dějinách“, 12.–13. listopadu 2014, Zámek Pardubice

Ve dnech 12. a 13. listopadu 2014 se v souvislosti s konáním výstavy „Od hliněné destičky k tabletu: kultura psaní v dějinách“¹⁾ uskutečnila v rytířských sálech pardubického zámku stejnojmenná mezioborová vědecká konference, na které byly prezentovány příspěvky pětadvaceti předních českých a slovenských odborníků zabývajících se problematikou písemné kultury. Pořádání konference se ujal Ústav historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice ve spolupráci s Východočeským muzeem v Pardubicích. Téma konference zaujalo široké spektrum referujících z různých humanitních oborů, což pozitivním způsobem ovlivnilo i pestrost programu jednání, na kterém se tak objevily referáty pojímající danou problematiku z hlediska archeologie, kulturní a literární historie, paleografie či muzeologie. Program konference tak mohl být rozdělen do několika tematických bloků, které byly věnovány jednotlivým aspektům vývoje písemné kultury (či kultury psaní).²⁾

Konference byla zahájena ve středu 12. listopadu po deváté hodině ranní v Mázhausu pardubického zámku za účasti děkana Fakulty filozofické Univerzity Pardubice prof. Petra Vorla, jenž se ujal úvodního slova. Následoval první tematický blok věnovaný vývoji písma a písemné kultury od nejstarších dob. Jednání „odstartovala“ svým referátem Andrea Kamenická (FF Univerzity Pardubice), která přehledově shrnula proměny písma starověké Kréty, tedy problematiku věnovanou vývoji tzv. egejských

1) Výstava byla realizována Východočeským muzeem v Pardubicích v termínu od 30. 10. 2014 do 22. 2. 2015 ve výstavních prostorách pardubického zámku (kurátor výstavy: PhDr. Ladislav Někvapil).

2) Autor této zprávy důsledně rozlišuje mezi termíny „písemná kultura“, kterou pojímá jako součást jazykové kultury jednotlivých národů, tedy v širším slova smyslu (vývoj písma a písemných systémů apod.), a „kultura psaní“, kterou chápe jako praktickou stránku historického vývoje způsobu záznamu jazyka (vývoj psacích látek, technická stránka záznamu textu apod.).

písem (krétské hieroglyfické písmo, lineární písmo A a lineární písmo B). Následoval příspěvek Pavla Krále (FF ZČU v Plzni) zaměřený na klínopisné texty coby pramen umožňující studium asyrské krajiny, což je téma, které doposud nebylo příliš reflektováno. Problematice jazykové a písmové rozmanitosti v oblasti středoasijského Turkestánu v předislámském období (do 7. století n. l.) se věnoval L'ubomír Novák (Národní muzeum Praha). První blok pak zakončil Adam Cabiš (FF UK Praha), jenž se ve svém příspěvku zabýval složitou problematikou čínského písma a jeho role ve státoprávním procesu imperiální Číny.

Po zajímavé diskusi a nezbytné přestávce na oběd, kterou někteří z účastníků konference spojili díky krásnému počasí s prohlídkou historického centra města, následoval první odpolední blok „původně“ zaměřený na tematiku epigrafické kultury středověku a raného novověku, který se ovšem z důvodu odhlášení dvou referátů oproti původnímu programu obsahově poněkud změnil. První příspěvek na téma epigrafické kultury slovenských měst v období středověku pronesl Juraj Šedivý (FF Univerzity Komenského v Bratislavě), jenž poukázal na jednotlivé vývojové etapy epigrafických textů v uherských městech, která se od poloviny 13. století stávala na úkor klášterů a kapitul centry středověkého písemnictví. František Gahér (FF Univerzity Komenského v Bratislavě) pak navázal problematikou nápisů na renesančních sepulkrálních památkách oblasti západního Slovenska, kdy představil jejich typologii a proměny z hlediska písemné formy i jazyka. První část středečního odpoledního programu zakončil Martin Trefný (FF Univerzity Hradec Králové), jehož příspěvek byl přeložen z dopoledního „archeologického“ bloku. Přednášející se zaměřil na „prehistorii“ tuzemského prostoru v souvislosti s archeologickými nálezy dokumentujícími počátky písemné kultury Keltů v období mladšího laténu, přičemž se danou problematiku snažil zasadit do středoevropského kontextu.

Po krátké přestávce na kávu pokračoval program posledním tematickým blokem prvního dne, nazvaným „Možnosti a metody studia písemné kultury“. V něm jako první vystoupila Hana Pátková (FF UK Praha) s příspěvkem věnovaným novým výkladovým možnostem procesu šíření dvou typů nejužívanějších písem českého pozdního středověku – kurzivy a bastardy. S problematikou středověku pak úzce souvisel i referát Marty Hradilové (Masarykův ústav a Archiv AV ČR), která se zamyslela nad očekáváním a otázkou reálného stavu zpracování katalogu datovaných rukopisů do roku 1600, tedy projektu, jehož myšlenka vznikla na prvním mezinárodním paleografickém kongresu v Paříži v roce 1953 a který zaznamenal ohlas v několika evropských zemích. *Písmo a pečeť* – to byl název dalšího referátu, který přednesl

Tomáš Krejčík (FF OU v Ostravě), jenž se v rámci něho věnoval například typologii sfragistických písem, tituluře či datacím v opisech pečeti. Miroslav Kouba (FF Univerzity Pardubice) se ve svém příspěvku pokusil odpovědět na otázku, za jakých okolností se na příkladu kuchařských knih (jako literárního a kulturologického fenoménu národního obrození) uskutečňoval přechod od novogotických typů písma k latině a jaké sémiotické interpretace se v rámci toho mohou nabízet. Přednáškovou část prvního dne zakončil spíše diskusní příspěvek Tomáše Foltýna (NK ČR) s názvem *Výzkum skrze obrazovku, aneb co můžeme nabídnout tzv. „digital natives“*, který nepochybně přispěl k zamyšlení nad směřováním digitálních médií a přístupem ke vzdáleným zdrojům, ale rovněž nad budoucností paměťových institucí (zejména knihoven), které shromažďují většinu písemného kulturního dědictví. Na závěr odpoledního bloku proběhla plodná diskuze.

Tím však první konferenční den zdaleka nekončil, jelikož na účastníky konference čekala komentovaná prohlídka výstavy „Od hliněné destičky k tabletu“ s jejím kurátorem a následné občerstvení formou rautu v rytířských sálech zámku.

Čtvrteční jednání bylo zahájeno tematickým blokem věnovaným rukopisným dokumentům jako pramenu historického poznání, v rámci něhož jako první vystoupila Tereza Daňková (FF UK Praha), která představila výsledky svého výzkumu týkajícího se životopisů v obnovené Jednotě bratrské v období od jejího vzniku do 20. let 19. století. Zmíněné životopisy totiž představovaly významný prostředek k utváření a dalšímu posilování společenské identity stoupců této církve. Další referát Lenky Maršákové (FF Univerzity Pardubice) se tematicky přenesl do prostředí barokní aristokracie, kde se pokusil nastínit specifika, problémy a možnosti výzkumu šlechtické korespondence tzv. „vysokého dvorského stylu“. V následujícím příspěvku se Jana Stráníková (FF Univerzity Pardubice) zaměřila rovněž na korespondenci, tentokrát však v jiné sociální rovině, totiž v okruhu městských řemeslníků na přelomu 18. a 19. století, kde kromě obsahové stránky dopisů stojí za pozornost i hledisko jazykové a stylistické. Trio pardubických badatelek uzavřela Milena Lenderová se svým referátem věnovaným ženským deníkům 19. století jako prostředku sebe prezentace, v němž referentka vycházela ze svého dlouholetého badatelského zájmu o danou problematiku a který tak postavila na analýze zhruba sedmdesáti různých pramenů.

Po obědové pauze následoval blok nazvaný „Rukopisy v proměnách času“, který po jistých programových úpravách představil čtyři příspěvky. První z nich přednesla Zuzana Labudová (FHS UK Praha) a věnoval se

problematicke (nucených) úprav rukopisů literárních děl před jejich vydáním s ohledem na etické postuláty dané doby. Na příkladu díla *Zbabělci* spisovatele Josefa Škvoreckého byly rozebrány posuny v rukopise a jednotlivých vydáních tohoto díla v kontextu změn společenského vnímání mravních a etických norem. Karel Piorecký (Ústav pro českou literaturu AV ČR) se ve svém referátu zabýval aktuálním tématem krátkých textových zpráv (SMS), resp. jejich vlivem na poetiku literárního textu skrze ně zaznamenaného a proměnou literární epistolografie v kontextu globálně rozšířeného žánru „cell phone novel“. Kateřina Piorecká (Ústav pro českou literaturu AV ČR) se v příspěvku s názvem *Písařky spisovatelkami? Ke konkurenci psacího stroje a pera v procesu psaní českých autorek* pokusila mimo jiné pomocí analýzy autografů prověřit tezi formulovanou Friedrichem A. Kittlerem (1999), která tvrdí, že rozšíření psacího stroje vyvolalo změnu jak materiálního základu literatury, tak i genderovou proměnu psaní. Závěr prvního odpoledního bloku pak patřil Jakubu Železnému (FF Univerzity Palackého v Olomouci), jenž se zabýval otázkou rozdílné rukopisné a strojopisné formy jednoho konkrétního archivního dokumentu, a sice zápisu z Předsednictva ÚV KSČ z noci na 21. srpna 1968, která bezesporu poukazuje na způsob uvažování nejvyšších představitelů tehdejší moci.

Po diskusní části a krátkém „coffee breaku“ následoval poslední konferenční dvojblok nazvaný „Psací látky a pomůcky v kontextu vědeckotechnického pokroku“, který zahájila Eliška Hluší (Technické muzeum v Brně), jež ve svém referátu představila vývoj reliéfního písma a pomůcek sloužících nevidomým k záznamu textu, a sice v rámci dějin výchovy a vzdělávání těchto osob. Helena Kovářová z Muzea Komenského v Přerově se pak zabývala vývojem podoby a užíváním písanek jako specifického typu školních sešitů v letech 1870 až 1939, přičemž většina studijního materiálu pro její příspěvek pocházela právě ze sbírek zmíněné instituce. V úvodu druhé části posledního bloku vystoupila Marie Macková (FF Univerzity Pardubice), která se ve svém referátu zaměřila na problematiku postupného zavádění psacího stroje do státních úřadů habsburské monarchie. Poukázala přitom na to, že tato technická novinka v první fázi neměla vliv na práci konceptního úřednictva, jelikož sloužila pouze k vyhotovování čistopisů, na druhou stranu otevřela dveře státních úřadů nemalému počtu žen – písáček. V dalším příspěvku čistě diskusního charakteru se Ladislav Nekvapil (FF Univerzity Pardubice, VČM v Pardubicích) zabýval postojem společnosti 19. a 20. století k novým vynálezům v oblasti psacích pomůcek – psacímu stroji, plnicímu a kuličkovému peru – především na základě dobové reflexe na stránkách tuzemského i zahraničního tisku. Posledním referátem

konference „Od hliněné destičky k tabletu“ byl příspěvek Pavly Štorkové (FF Univerzity Pardubice), která se v něm věnovala možnostem využití a zhodnocení kladů a záporů dnešních moderních informačních technologií v podobě tabletu a elektronické čtečky knih. Dotkla se i možných rizik spojených se životností těchto médií a obecně s uchováváním dat v budoucnosti.

Po posledním příspěvku, v pozdních odpoledních hodinách, došlo ze strany organizátorů ke krátkému shrnutí průběhu konference a k jejímu oficiálnímu zakončení.

Na základě uvedeného je zřejmé, že konference poukázala na celou řadu témat, kterým je možné se v rámci dané problematiky věnovat z hlediska různých oborů humanitních věd, přičemž do značné míry i představila stav výzkumu v těchto oborech a případné problémy, které jsou s tímto spojeny. Na závěr lze konstatovat, že celkově harmonický průběh akce nakonec nenarušil ani onen nezanedbatelný počet přihlášených účastníků, kteří se na poslední chvíli z účasti na konferenci z důvodu nemoci či náhlého pracovního vytížení omluvili.³⁾

Ladislav NEKVAPIL

3) Původní program obsahoval 31 přihlášených referátů, prezentováno jich bylo v průběhu obou konferenčních dnů 25.

Zpráva o projektu „Lidový malovaný nábytek Horního Pojizeří – technologie a dílenské okruhy výrobců lidového malovaného nábytku“

V roce 2014 byl v Muzeu východních Čech v Hradci Králové (dále MVČ) realizován projekt, podpořený Ministerstvem kultury ČR v programu na podporu tradiční lidové kultury s názvem Lidový malovaný nábytek Horního Pojizeří – technologie a dílenské okruhy výrobců lidového malovaného nábytku. Cílem dotace byla v první řadě digitalizace archívního fondu vývozních protokolů předmětů kulturní hodnoty, uložených v SOA Zámorsk (č. př. 88/2009), dále tvorba veřejně přístupné databáze lidového malovaného nábytku z oblastí Horního Pojizeří a příprava publikace, zaměřené na rozpoznání dílenských okruhů regionu.

Fond vývozních protokolů obsahuje několik desítek tisíc formulářů, vydávaných pro potřeby celní správy MVČ (a jinými pověřenými institu-